

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 349.2

Уляна Бек

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
“Львівська політехніка”,
ulyana.bek@gmail.com

РЕТРОСПЕКТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ГЕНЕЗИСУ ВІТЧИЗНЯНОГО СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

<http://doi.org/10.23939/law2021.30.135>

© Бек У., 2021

Простежено генезис та еволюцію вітчизняного соціального законодавства та визначено особливості кожного із його етапів. Аналіз передумов зародження соціального законодавства на території України дає змогу виокремити такі етапи його історичного розвитку: перший етап – епоха Київської Русі (X–XII ст.), другий період – епоха перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського, Російської імперії, Речі Посполитої, Австро-Угорщини та інших держав (XVI – перша половина XX ст.), третій період – епоха перебування України у складі СРСР (1917–1991 рр.). Період перебування українських земель у складі СРСР розділено на два етапи: до та після Другої світової війни, позаяк вона істотно змінила державні пріоритети щодо розвитку соціального законодавства. Однак основні принципи залишались чинними: зведення до мінімуму особистої відповідальності людини за самозабезпечення, жорстка централізація. Завершення цього періоду ознаменувалось формуванням єдиного соціального законодавства та створенням цілісної державної системи соціального забезпечення.

Дослідження генезису вітчизняного соціального законодавства засвідчило, що розвиток соціального законодавства на території України був доволі нерівномірним. На початковому етапі свого формування соціальне законодавство (зокрема, у Київській Русі), характеризувалось прогресивністю, втім, подальший історичний розвиток нашої держави значно вповільнив розвиток соціальної сфери, і сьогодні одним із визначальних завдань національного законодавця є адаптація соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Ключові слова: соціальне законодавство; соціальний захист; соціальне забезпечення; соціальні права; соціальна політика; соціальна функція; історичний розвиток; держава.

Постановка проблеми. Починаючи із часів Київської Русі та прийняття перших законів, держава була та є важливим суб'єктом соціального забезпечення своїх громадян. Сьогодні проблеми соціального законодавства активно обговорюють науковці, політики, влада, і зокрема громадяни, що вказує на наявність негативних соціальних й економічних процесів в Україні, які чинне національне законодавство не здатне вирішити. Масовий виїзд працездатних громадян за кордон, поступове старіння населення нашої держави свідчить про те, що чинне соціальне законодавство не спроможне виконувати свою роль. Відтак для вирішення актуальних питань важливо звернутись до визначення передумов зародження, а також дослідження генезису розвитку соціального законодавства на території сучасної України. Це дасть змогу з'ясувати особливості соціального законодавства та його специфіку стосовно тих історичних епох, в яких воно було прийняте, а відтак зрозуміти сучасні проблеми у цій сфері.

Аналіз дослідження проблеми. Проблеми соціального законодавства України були предметом наукових розвідок вчених В. Андріїва, В. Бестачастного, Н. Болотіної, С. Вавженчук, С. Венедіктов, В. Волинець, О. Ганечко, Т. Гарасиміва, Т. Грек, Л. Грузінова, О. Губської, М. Іншина, Т. Кагановської, М. Капінус, Л. Корнута, І. Коваліва, В. Костюк, Т. Кошової, Д. Кулик, Б. Лазарєв, С. Лукаш, В. Мацюк, К. Мельник, П. Пилипенко, О. Разіна, І. Сахарук, С. Синчук, О. Сімкіна, О. Тищенко, Г. Чанишева, І. Чорнобиль, М. Шумило, В. Щербина, О. Ярошенко та інших. Незважаючи на значну кількість наукових праць, можемо стверджувати про відсутність у вітчизняній юридичній науці комплексного дослідження генезису вітчизняного соціального законодавства. Ретроспективно-правовий аналіз генезису вітчизняного соціального законодавства дасть змогу з'ясувати його особливості та специфіку стосовно тих історичних епох, в яких воно було прийняте, а відтак зрозуміти сучасні проблеми у цій сфері.

Мета статті у полягає простеженні генезису та еволюції вітчизняного соціального законодавства та визначенні особливостей кожного із його етапів.

Виклад основного матеріалу. Ініціатива впровадження певних видів соціальної допомоги походила від князів, підтвердження цього – договори, які уклали у 911 р. та 945 р. київські князі Олег та Ігор з греками “Про порятунок полонених”. У них було закладено зобов'язання сторін про викуп полонених русичів й греків та повернення їх на батьківщину [1, с. 118]. Більшість науковців соціального законодавства на території України зазначають, що ці договори є першим в історії нашої держави документальним підтвердженням того, як остання піклувалась про своїх громадян. Проте не цілком виправдано проводити паралелі між означеними договорами та сучасними нормативно-правовими актами, позаяк перші були прийняті задля допомоги особам, які потребували сприяння держави, тоді як сучасні законодавчі акти здійснюють, насамперед, правове регулювання таких відносин і закріплення їх принципів

Перша справжня правова спроба врегулювання соціального забезпечення була здійснена у часи Київської Русі за правління Володимира Великого та датована 996 р. – прийняттям Уставу [1, с. 123]. Як зауважує О. Сімкіна, у період Київської Русі значного поширення набула громадська благодійність. Особисто князь та церква активно намагались надавати допомогу всім нужденним (жебракам, мандрівникам, сиротам, інвалідам тощо). Згідно із нормами Уставу церковним структурам та духовенству було делеговано повноваження опікунства над лікарнями, лазнями та притулками для одиноких. Також до форм соціального забезпечення, передбачених уставом, слід зарахувати заснування будинків для паломників, богаділень, шкіл для бідняків [2, с. 3]. На підставі цього можемо висновувати, що соціальне законодавство на території України зародилося вже наприкінці першого тисячоліття, проте нічого спільного із сучасною сферою соціального забезпечення не мало як щодо форм, так і щодо суб'єктів. Однак акцентуватимемо, що соціальне забезпечення на той момент вже існувало, до того ж було централізованим та врегульованим.

Розвиток соціального забезпечення продовжив Ярослав Мудрий, який прийняв перший письмовий збірник стародавнього руського права – “Руську Правду”, що містила окремі статті стосовно соціального врегулювання (приміром, із 37 статей 8 стосувалися проблем захисту дітей). Також цей інститут певною мірою набув нової сутності, позаяк князь та церква були позбавлені низки повноважень, що згідно із “Руською Правдою” перейшли до компетенції держави [3, с. 11].

Окрім згаданих вище законодавчих актів, розгляд вітчизняної наукової літератури показує, що у подальшому періоді Київської Русі до актів соціального законодавства можна зарахувати лише “Повчання дітям” Володимира Мономаха (1114 р.). У цьому нормативно-правовому акті зокрема врегульовувалося питання опіки над бідними і страждальцями [4, с. 39]. Отже, зародження соціального законодавства на території України відбулося у період Київської Русі, тоді були прийняті законодавчі акти, окремі норми яких врегульовували соціальну сферу. Основною особливістю тогочасного соціального забезпечення було те, що воно мало переважно форму благодійності, а роль держави у ньому була мінімальною. Поступово роль князів і церкви роль у соціальному забезпеченні зменшувалась, а компетенція держави зростала.

Упродовж наступних кількох століть соціальне законодавство на українських землях фактично не розвивалося. Стан правового регулювання соціального забезпечення на українських землях дещо змінився після їх входження до Великого Князівства Литовського, а пізніше Російської імперії [5, с. 14].

Під час литовського періоду практикувалися чотири основні форми підтримки та допомоги злиденним: 1) державно-муніципальна система допомоги та взаємодопомоги; 2) обшинне опікування нужденними в селах; 3) світська (приватна) благодійність; 4) церковно-монастирська система. Загалом, держава здійснювала соціальне забезпечення громадян, здебільшого за допомогою боротьби з проявами соціальної патології та профілактики бідності. На цьому історичному етапі було прийнято низку нормативно-правових актів, що мали ці соціальні проблеми вирішити [5, с. 15].

У середині XVIII ст. значна частина українських земель відійшла до складу Росії, і, власне, цей період визначається інтенсивним розвитком законодавства щодо соціального забезпечення. Багато вчених цей етап характеризують як “початок розбудови соціальної державності”, позаяк влада із метою послаблення соціальної напруги почала здійснювати послідовну соціальну політику, забезпечуючи за відповідних можливостей принципи людської гідності, рівності та соціальної справедливості. Згідно із Указом Катерини II від 7 листопада 1775 року виникла дворівнева система соціальної опіки, в яку входили: 1) соціальні державні структури у формі приказів суспільної опіки в складі губернської управлінської системи – установ із соціальними функціями, на які покладалось провадження питань громадської опіки та медичного забезпечення; місцеві органи піклування станового характеру: дворянська опіка та міський сирітський суд [6, с. 596].

Втім, уже наприкінці XIX ст. стало зрозуміло, що соціальна політика у контексті комплексу реформ, які влада обіцяла здійснити, реалізовується зі затримкою та не відповідає реальним суспільним проблемам [7, с. 28]. Разом з тим, у цей час було створено систему соціального страхування двох напрямів: страхування від нещасних випадків та страхування на випадок хвороби [8, с. 18].

Із метою систематизації законодавства про найману працю у 1913 р. був прийнятий “Статут про промислову працю”, який став складовою оновленого видання ч. 2 XI Зводу законів Російської Імперії. Статут складався із чотирьох розділів, один із яких (четвертий) передбачав види соціального забезпечення працівників промислових підприємств. Із тринадцяти глав 1–7 становили норми, що визначали головні аспекти страхування найманих робітників [9].

Початок Першої світової війни істотно ускладнив становище робітників, позаяк Україна стала фактично епіцентром широкомасштабних бойових дій. Унаслідок цього значно зросла кількість біженців, безробітних, нужденних, а уряд, захищаючи інтереси власників промислових підприємств, відмовився навіть від тих незначних поступок, які здійснив під тиском робітничого руху.

Відтак, страйкова хвиля дедалі зростала, приміром, тільки в Україні у цей період відбулось близько однієї тисячі страйків [10, с. 17]. З огляду на це, наступний історичний етап розвитку соціального законодавства на території України був пов'язаний зі Жовтневою революцією (1917 р.).

Цього ж року на українських землях відбулась централізація повноважень та ресурсів, окрім того, здійснювалась жорстка регламентація усіх сфер соціально-економічного життя, зокрема і соціальної сфери. Як слушно зауважує Т. Денисенко, держава фактично нівелювала особисту відповідальність людини за економічний самозахист й самозабезпечення [3, с. 102]. Це також здійснювалося й на законодавчому рівні: було прийнято Декрет РНК “Про збільшення пенсій робітникам, що постраждали від нещасних випадків” (12.11.1917 р.), що визначав право робітників на отримання матеріальної допомоги від держави; згодом затверджено “Положення про страхування на випадок безробіття” (24.12.1917 р.), яким вперше на території України регламентувалося соціальне забезпечення безробітних [10, с. 115].

Отже, вже у перші роки СРСР соціальна сфера зазнала істотних змін, практично на жодному попередньому етапі соціальне законодавство не зазнавало такої системної правової регламентації. Відтак, поступово створювались нові інститути, що врегульовували сферу соціального забезпечення населення.

До початку Другої світової війни приймали фактично лише підзаконні нормативно-правові акти, що врегульовували соціальне забезпечення населення. Втім, 20-ті роки ХХ ст. ознаменувались значним збільшенням обсягів трудової допомоги безробітним, що надавалася: по-перше, колективами і майстернями, організованими комітетами бірж праці; по-друге, шляхом організації громадських робіт; по-третє, за допомогою перенавчання. Фінансування таких заходів здійснювалось як за рахунок коштів Державного бюджету, так і за рахунок централізованих асигнувань страхових кас [35, с. 99].

У період Другої світової війни соціальне забезпечення громадян, як і законодавство загалом, було пов'язане із проблемами підтримки сімей фронтовиків, поранених й хворих, піклування про дітей-сиріт, працевлаштуванням інвалідів [11, с. 79].

У повоєнні роки соціальне законодавство увійшло у нову фазу розвитку, що пов'язано із затвердженням “Положення про Міністерство соціального забезпечення” (1948 р.). Міністерство мало такі повноваження: 1) керівництво соціальним забезпеченням, контроль за впровадженням у життя законів, постанов й розпоряджень; 2) відання питаннями пенсійного забезпечення робітників, службовців, військовослужбовців та членів їх сімей; 3) здійснення заходів щодо трудового влаштування та матеріально-побутового обслуговування інвалідів та членів сімей військовослужбовців; 4) здійснення заходів щодо організації в колгоспах матеріальної допомоги колгоспникам; 5) здійснення керівництва установами соціального забезпечення інтернатів і будинків інвалідів; 6) керівництво лікарсько-трудовою експертизою працездатності робітників, службовців і військовослужбовців та членів їх сімей; 7) здійснення загального керівництва Українською спілкою взаємного страхування членів артілей кооперації інвалідів, Українського товариства глухонімих, Українського товариства сліпих і контроль за їхньою діяльністю; 8) здійснення загального керівництва кооперацією інвалідів тощо [12, с. 280].

Зауважимо, що було забезпечено надання допомоги у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності, спричиненою трудовим каліцтвом і профзахворюванням, у розмірі 100 % заробітку. Розвивався також профілактичний напрям соціального страхування, у 1945–1960 рр. кількість лікувально-оздоровчих закладів зросла у понад п'ять раз. На великих підприємствах з'явилися перші санаторії-профілакторії, в яких робітники могли пройти санаторне лікування без відриву від виробництва. Санаторні путівки надавали за рахунок коштів соціального страхування, їх можна було отримати безкоштовно або за 30 % вартості [13, с. 41].

У другій половині 60-х – наприкінці 70-х років ХХ ст. було досягнуто відносної матеріальної та соціальної стабільності, що безпосередньо пов'язано із децентралізацією. Проте радянську владу обрамила системна криза, що проявлялась у всіх сферах життя: політиці, суспільній моралі,

економіці (посилювались продовольчі проблеми), соціальній сфері тощо [4, с. 80]. Тому в цей період розвитку соціального законодавства практично не відбувалося, основними законодавчими актами, що приймали, були постанови з'їздів комуністичної партії.

Серед основних нормативно-правових актів, ухвалених до проголошення незалежності України, відзначимо Конституцію СРСР (1977 р.) та Конституцію УРСР (1978 р.), що визначали фактичне створення єдиної державної системи соціального забезпечення УРСР. Згідно зі ст. 41 Конституції УРСР громадяни мали право на матеріальне забезпечення у випадку хвороби, старості, втрати годувальника, повної чи часткової втрати працездатності. Таке право було гарантоване: по-перше, соціальним страхуванням робітників, службовців і колгоспників; по-друге, допомогою у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності; по-третє, виплатою за рахунок колгоспів і держави пенсій за віком, інвалідністю та у випадку втрати годувальника; по-четверте, працевлаштуванням громадян, які частково втратили працездатність; по-п'яте, піклуванням про громадян похилого віку та про інвалідів; по-шосте, іншими формами соціального забезпечення [14].

Аналіз передумов зародження соціального законодавства на території України дає змогу виокремити етапи його історичного розвитку.

Перший етап – епоха Київської Русі (X–XII ст.). Характерні особливості соціального законодавства цього періоду такі: 1) його приймали здебільшого у формі договорів, уставів, і лише в окремих випадках законів; 2) соціальне забезпечення населення мало характер благодійництва та реалізовувалось фактично не державою, а князем через посередницьку участь церкви; 3) під соціальним забезпеченням, на цьому етапі, розуміли різні форми допомоги нужденним особам, сиротам та жебракам – від допомоги їм, здебільшого у формі життєво необхідних продуктів, до звільнення з полону; 4) у цей період соціальне законодавство мало більшою мірою форму виявлення князівської милостині, аніж державного інституту.

Другий період – епоха перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського, Російської імперії, Речі Посполитої, Австро-Угорщини та інших держав (XVI – перша половина XX ст.). Соціальне законодавство цього періоду визначалося такими особливостями: 1) до соціального законодавства українських земель входили законодавчі акти всіх вищезазначених держав; 2) у період перебування територій України в складі Великого Князівства Литовського і Російської імперії соціальне забезпечення громадян здійснювалося здебільшого за допомогою боротьби із проявами соціальної патології та профілактики бідності; 3) основними законодавчими актами соціального законодавства Великого Князівства Литовського були Литовські Статути; 4) у Російській Імперії було прийнято цілу низку указів, що передбачали створення спеціальних інституцій, які повинні були надавати підтримку та допомогу тим, хто її потребував; така допомога надавалася різними способами – забезпечення засобів для існування, лікування, виховання тощо.

Третій період – епоха перебування України у складі СРСР (1917–1991 рр.). Характерними особливостями соціального законодавства цього періоду були: 1) централізація повноважень та ресурсів, жорстке регламентування соціальної сфери; 2) зведення до мінімуму особистої відповідальності людини за економічний самозахист й самозабезпечення; 3) прийняття соціального законодавства здійснювалося регулярно упродовж всього періоду; 4) наприкінці цього періоду відбулося формування єдиного соціального законодавства та створення цілісної державної системи соціального забезпечення УРСР.

Висновки. Отже, аналіз передумов зародження соціального законодавства на території сучасної України засвідчив, що воно пройшло тривалий та складний шлях історичного розвитку. Початок формування соціального законодавства на українських землях слід пов'язувати із епохою Київської Русі, попри те, що у цей період воно здебільшого регламентувалося міжнародними договорами, уставами, і тільки окремими нормами законодавчих актів. Втім, на наше переконання, вже у Київській Русі було закладено основи подальшого розвитку соціального забезпечення населення.

Наступного істотного поштовху соціальне законодавство зазнало у період роздроблення українських земель між різними державами. Як ми вже зауважували, найбільшого розвитку соціальне законодавство українських земель набуло у складі Великого Князівства Литовського, а також Російської Імперії. Ці держави прийняли низку законодавчих актів, а також створили нові інститути соціального забезпечення. Зауважимо, що хоча соціальне законодавство українських земель істотно відставало від європейських держав, проте поступово наближалось до них. У періоді перебування українських земель у складі СРСР слід виокремити два етапи: до та після Другої світової війни, позаяк вона істотно змінила державні пріоритети щодо розвитку соціального законодавства. Однак основні принципи продовжували діяти: зведення до мінімуму особистої відповідальності людини за самозабезпечення, жорстка централізація. Завершення цього періоду ознаменувалось формуванням єдиного соціального законодавства та створенням цілісної державної системи соціального забезпечення.

Отже, дослідження генезису вітчизняного соціального законодавства засвідчило, що розвиток соціального законодавства на території України був доволі нерівномірним. На початковому етапі свого формування соціальне законодавство (зокрема, у Київській Русі), характеризувалось прогресивністю, втім, подальший історичний розвиток нашої держави значно вповільнив розвиток соціальної сфери, і сьогодні одним із визначальних завдань національного законодавця є адаптація соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалів І. З. (2013). Історичні передумови становлення пенсійної системи в Україні: зб. наук. праць. *Таврійський державний агротехнологічний університет (економічні науки)*. № 2 (2). С. 116–126.
2. Сімкіна О. В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України). URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/22.pdf>. (дата звернення: 02.11.2018).
3. Денисенко Т. М. (2012). Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні. *Ефективність державного управління*. Вип. 33. С. 96–103.
4. Кравченко О. О., Матрос О. О. (2017). Історія соціальної роботи: навч. посіб. Умань: РВЦ “Візаві”. 117 с.
5. Рощина Л. О. (2009). Соціальна допомога на українських землях в литовсько-польську добу. *Наука. Релігія. Суспільство*. № 4. С. 117–123.
6. Сташків Б. І. (2016). Право соціального забезпечення. Загальна частина: навч. посіб. Чернігів: ПАТ ПВК “Десна”. 692 с.
7. Яковюк І. (2001). Виникнення та розвиток концепції соціальної держави. *Вісник Академії правових наук*. № 2 (25). С. 25–34.
8. Москаленко О. В. (2013). Принципи соціального страхування в сучасних умовах господарювання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05 Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 390 с.
9. Устав о промышленном труде (с правилами и распоряжениями, изд. на основании этих статей, с разъясн. к ним Правительств (1915). Сената и адм. установлений, прилож. и указаниями, предмет. и сравн. постатейным) сост. В. В. Громан. Петроград: Изд. юрид. кн. склада “Право”. 439 с.
10. Ткаченко С. С. (1997). Страйкова боротьба робітничого класу України на етапі буржуазно-демократичних революцій (1905 – лютий 1917 р.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ. 21 с.
11. Развитие социального страхования в РСФСР(1930): сб. матер. за 1924–1928 гг. под ред. М. И. Романа. Москва: Гострудиздат. 244 с.
12. Пилипенко О. Є. (2012). Формування права соціального забезпечення в Україні: історичний аспект. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: Управління. Вип. 4. С. 277–283.
13. Самсонова Г. И. (2002). Организация обязательного социального страхования и пути его совершенствования: дис. ...канд. экон. наук: спец. 08.00.10. Моск. ун-т потреб. кооп. Москва, 195 с.
14. Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки (1978): прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради УРСР дев'ятого скликання 20 жовтня 1978 року. Відомості Верховної Ради УРСР. № 18. Ст. 268. *База даних “Законодавство України”/ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> (дата звернення: 04.04.2021).

REFERENCES

1. Kovaliv I. Z. (2013). *Istorychni peredumovy stanovlennia pensiinoi systemy v Ukraini: zb. nauk. prats Tavriiskyi derzhavnyi ahrotekhnolohichniy universytet (ekonomichni nauky)*. [Historical preconditions for the formation of the pension system in Ukraine: Coll]. No. 2 (2). P. 116–126.
2. Simkina O. V. *Osnovni zasady ta istorychni etapy stanovlennia y rozvytku sotsialnoho zabezpechennia (na prykladakh krain Yevropy ta Ukrainy)*. [Basic principles and historical stages of formation and development of social security (on the examples of European countries and Ukraine)]. URL: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/22.pdf>. (data zvernennia: 02.11.2018).
3. Denysenko T. M. (2012). *Stanovlennia ta rozvytok systemy sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini*. [Formation and development of the social protection system in Ukraine]. Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia. Vyp. 33. P. 96–103.
4. Kravchenko O. O., Matros O. O. (2017). *Istoriia sotsialnoi roboty: navch. posib.* [History of social work: textbook]. Uman: RVTs “Vizavi”. 117 p.
5. Roshchyna L. O. (2009). *Sotsialna dopomoha na ukrainskykh zemliakh v lytovsko-polsku dobu* [Social assistance in the Ukrainian lands in the Lithuanian-Polish era]. Nauka. Relihiia. Suspilstvo. No. 4. P. 117–123.
6. Stashkiv B. I. (2016). *Pravo sotsialnoho zabezpechennia. Zahalna chastyna: navch. posib. Chernihiv* [The right to social security. General part: textbook]: PAT PVK “Desna”/ 692 p.
7. Iakoviuk I. (2001). *Vynyknennia ta rozvytok kontseptsii sotsialnoi derzhavy* [The emergence and development of the concept of the welfare state]. Visnyk Akademii pravovykh nauk. No. 2 (25). P. 25–34.
8. Moskalenko O. V. (2013). *Pryntsypy sotsialnoho strakhuvannia v suchasnykh umovakh hospodariuvannia: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.05 Nats. un-t im. Tarasa Shevchenka* [Principles of social insurance in modern economic conditions: dis. ... Dr. Jurid. Science: 12.00.05]. Kyiv/ 390 p.
9. *Ustav o promyshlennom trude (s pravylamy y rasporyazheniyamy, yzd. na osnovanyu etykh statei, s raz'iasn. k nym Pravyytelstv* [Charter of Industrial Labor (with rules and orders, published on the basis of these articles, with explanations to them of the Governments) (1915). Senata y adm. ustanovleniy, prylozh. y ukazanyiamy, predmet. y sravn. postateinym) sost. V. V. Hroman. Petrohrad: Yzd. yuryd. kn. sklada “Pravo”. 439 c.
10. Tkachenko S. S. (1997). *Straikova borotba robіtnychoho klasu Ukrainy na etapi burzhuažno-demokratychnykh revoliutsii* [Strike struggle of the working class of Ukraine at the stage of bourgeois-democratic revolutions] (1905 – liutyi 1917 r.): avtoref. dys. kand. ist. nauk: 07.00.01. Dnipropetr. nats. un-t. Dnipropetrovsk. 21 p.
11. *Razvytye sotsyalnoho strakhovaniya v RSFSR: sb. mater. za 1924–1928 hh. pod red* [Development of social insurance in the RSFSR: Sat. mater. for 1924–1928 ed] (1930). M. Y. Romanova. Moskva: Hostrudyzdat. 244 p.
12. Pylypenko O. Ye. (2012). *Formuvannia prava sotsialnoho zabezpechennia v Ukraini: istorychnyi aspekt. Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia* [Formation of social security law in Ukraine: historical aspect]. Serii: Upravlinnia. Vyp. 4. P. 277–283.
13. Samsonova H. Y. (2002). *Orhanyzatsiia obiazatelnoho sotsyalnoho strakhovaniya y puty eho sovershenstvovaniya* [The organization of obligatory social insurance and ways of its perfection]: dys. ...kand. ekon. nauk: spets. 08.00.10. Mosk. un-t potreb. koop. Moskva. 195 p.
14. *Konstytutsiia Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky: pryiniata na pozacherhovii somii sesii Verkhovnoi Rady URSR deviatoho sklykannia 20 zhovtnia 1978 roku*. [Constitution of the Ukrainian Soviet Socialist Republic: adopted at the extraordinary seventh session of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR of the ninth convocation on October 20, 1978] (1978). Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. No. 18. P. 268. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> (data zvernennia: 04.04.2021).

Дата надходження: 19.04.2021 р.

**RETROSPECTIVE-LEGAL ANALYSIS OF THE GENESIS
OF DOMESTIC SOCIAL LEGISLATION**

The article traces the genesis and evolution of domestic social legislation and identifies the features of each of its stages. Analysis of the preconditions for the emergence of social legislation in Ukraine, allows us to identify the following stages of its historical development: the first stage – the era of Kievan Rus (X–XII centuries), the second period – the era of Ukrainian lands in the Grand Duchy of Lithuania, the Russian Empire, the Commonwealth, Austria–Hungary and other states (XVI – first half of XX century), the third period – the era of Ukraine’s membership in the USSR (1917–1991). The period of stay of Ukrainian lands in the USSR should be divided into two stages: before and after the Second World War. As it significantly changed the state priorities for the development of social legislation, however, the basic principles remained valid: minimizing personal responsibility for self-sufficiency, strict centralization, the end of this period was marked by the formation of unified social legislation and the creation of a comprehensive state social security system.

A study of the genesis of domestic social legislation showed that the development of social legislation in Ukraine was quite uneven. At the initial stage of its formation, social legislation (particularly in Kievan Rus) was characterized by its progressiveness, but the further historical development of our state significantly slowed down the development of the social sphere, and today one of the defining tasks of the national legislator is to adapt Ukrainian social legislation to European Union legislation.

Key words: social legislation; social protection; social security; social rights; social policy; social function; historical development; state.